

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Харківський національний університет внутрішніх справ

Факультет № 6

Кафедра кримінального процесу, криміналістики та експертології

ЛЕКЦІЯ

з навчальної дисципліни **Основи оперативно-розшукової діяльності**

вибіркових компонент
освітньої програми *першого (бакалаврського)* рівня вищої освіти
спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність»

за темою **Підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності**

**м. Харків
2023 рік**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 7 від 30.08.2023 р.

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол № 7 від 25.08.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол № 7 від 29.08.2023 р.

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС (протокол від 21.08.2023 № 7)

Розробник:

1. Професор кафедри кримінального процесу, криміналістики та експертології факультету № 6 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор Пчолкін В.Д.

Рецензенти:

1. Професор кафедри криміналістики, судової експертології та медичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Степанюк Р.Л.

2. Доцент кафедри криміналістики Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого кандидат юридичних наук, доцент Мусієнко О.Л.

План.

- 1. Загальна характеристика підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності.**
- 2. Достатня інформація про протиправні дії кримінального характеру – як підстава для проведення ОРД.**
- 3. Наявність достатньої інформації про осіб, які безвісно зникли**
- 4. Запити повноважних державних органів, установ, організацій про перевірку осіб**
- 5. Потреба в отриманні розвідувальної інформації в інтересах безпеки суспільства і держави**

ЛІТЕРАТУРА :

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція Ради Європи від 4 листопада 1950 р. (в ред. від 1 червня 2010 р.) (Зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11 трав. 1994 р., Протоколом № 14 від 13 трав. 2004 р.): URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580- VIII: URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
4. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» // Відомості Верховної Ради України, 1992, N 22, ст.303 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/ed20130811#Text>
5. Закон України «Про судову експертизу» // Відомості Верховної Ради України, 1994, N 28, ст.232 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
6. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» // Відомості Верховної Ради України, 1995, N 10, ст.60 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25-26, ст.131 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р.// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

9. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів// Постанова Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. №770 : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF#Text>
10. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-18. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>
11. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 20.03.2022)
12. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>
13. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України : наказ МВС України від 07.07.2017 № 575 [Електронний ресурс]. URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17> (дата звернення: 09.08.2023).
14. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності : монографія. Харків : Золота миля, 2012. 620 с.
15. Пчолкін В. Д. Методологія пізнання в теорії ОРД. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. № 2. 2011. С. 296–302.
16. Пчолкін В. Д. Розвиток теорії оперативно-розшукової діяльності за роки незалежності в Україні. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. Спец випуск, Незалежній Україні 20 років. № 2 (53). 2011. С. 113–121
17. Пчолкін В. Д. Оперативно-розшукове забезпечення кримінального судочинства. Вісник ХНУВС. - № 1 (56). – 2012. - С. 133–141
18. Козаченко І.П. Оперативно-розшукова діяльність: Вступ до курсу / ОІВС МВС України. – Одеса, 1999. – 56 л.
19. Оперативно-розшукова діяльність: Навч. посіб. / С.М. Моїсєєв, О.М. Джужа, Д.Й. Никифорчук та ін.. / За ред.. проф.. О.М. Джужи. – К. : Правова єдність, 2009. – 310с.

1. Загальна характеристика підстав проведення оперативно-розшукової діяльності.

Системний, комплексний аналіз питань забезпечення прав і свобод громадян в оперативно-розшуковій діяльності дає можливість розглянути їх не тільки з точки зору завдань і принципів, а й з точки зору можливості здійснення оперативно-розшукових заходів за наявності певних підстав.

Підстави – це встановлені законом умови, за наявності яких може проводитися оперативно-розшукова діяльність. Оскільки ця діяльність є правоохоронною і спрямованою на боротьбу зі злочинністю, то повинна здійснюватися у відповідних рамках, які обумовлюють організацію її проведення. За певних умов оперативно-розшукові заходи можуть суттєво зачіпати права та інтереси громадян, що охороняються законом. Тому закон чітко визначає межі таких дій, вказуючи на конкретні підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності, а також дає можливість оперативним працівникам чітко усвідомлювати допустимі межі своїх дій, а керівникам – контролювати їх роботу і відзначати, наскільки повно і ефективно використовуються надані можливості й права у боротьбі зі злочинністю.

Згідно зі ст. 6 Закону України „Про оперативно-розшукову діяльність”, підставами для її проведення є:

1) наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про:

- злочини, що готуються;**
- осіб, які готують вчинення злочину;**
- осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання;**
- осіб безвісно відсутніх;**

– розвідувально-підривну діяльність спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України;

– реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя; співробітників розвідувальних органів України у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб, їх близьких родичів, а також осіб, які конфіденційно співробітничали або співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей з метою належного здійснення розвідувальної діяльності

2) запити повноважних державних органів, установ та організацій про перевірку осіб у зв'язку з їх допуском до державної таємниці і до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках;

3) потреба в отриманні розвідувальної інформації в інтересах безпеки суспільства і держави;

4) наявність узагальнених матеріалів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, отриманих в установленому законом порядку.

Зазначені підстави можуть міститися в заявах, повідомленнях громадян, посадових осіб, громадських організацій, засобів масової інформації, у письмових дорученнях і постановах слідчого, вказівках прокурора, ухвалах слідчого судді, суду, матеріалах правоохоронних органів, у запитах і повідомленнях правоохоронних органів інших держав та міжнародних правоохоронних організацій, а також запитах повноважних державних органів, установ та організацій, визначених Кабінетом Міністрів України, про перевірку осіб у зв'язку з їх допуском до

державної таємниці, до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках.

Забороняється приймати рішення про проведення оперативно-розшукових заходів при відсутності підстав, передбачених у цій статті.

У науковій літературі підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності поділяють на фактичні та юридичні

Фактичні підстави – це об'єктивні безпосередні причини проведення оперативно-розшукових заходів, у вигляді фактичної інформації про ознаки конкретних протиправних діянь або вказівок законодавця. Фактичну інформацію про підготовку чи вчинення невідомими особами злочину можна вважати достатньою, якщо визначеними є:

- подія злочину (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення злочину);**
- винність звинуваченого у вчиненні злочину і мотиви злочину;**
- обставини, що впливають на ступінь і характер відповідальності звинуваченого;**
- характер і розмір шкоди, заподіяної злочином.**

Слід мати на увазі, що здійснювати оперативно-розшукову діяльність можна з метою визначення лише тих обставин злочину, що входять у предмет доказування і встановити які одними слідчими діями неможливо або надто утруднено.

Юридичні підстави – це передбачені оперативно-розшуковим законодавством або іншими нормативними актами джерела інформації (як правило, документально оформлені), що надійшли до оперативного працівника і містять відомості про фактичні підстави для проведення оперативно-розшукових заходів. До їх числа відносять наявність: відкритого кримінального провадження, доручення слідчого, прокурора або визначення суду за справами, що перебувають у їх провадженні.

2. Достатня інформація про протиправні дії кримінального характеру – як підстава для проведення ОРД.

У контексті забезпечення прав і свобод громадян розглянемо більш докладно кожен із передбачених у ст. 6 Закону України „Про оперативно-розшукову діяльність” підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності.

Серед перших у цьому переліку названа підстава щодо наявності достатньої інформації про: злочини, що готуються або вчинені невстановленими особами та осіб, які готують або вчинили злочин.

Наявність достатньої інформації про злочини, що готуються або вчинені невстановленими особами, про осіб, які готують або вчинили злочини, про осіб, які переховуються від органів розслідування або ухиляються від кримінального покарання, викликає необхідність і правомірність здійснення оперативно-розшукових заходів для встановлення фактичних даних вчиненого правопорушення по слідах, залишених злочинцями на місці події, по ознакам, які залишились в пам'яті людей, по деталям, які дозволяють виявити латентні злочини.

Такі оперативно-розшукові заходи можуть здійснюватись оперативним підрозділом за власною ініціативою до відкриття кримінального провадження в межах оперативно-розшукових справ.

Це обумовлено тим, що значна кількість небезпечних злочинів вчиняється організованими угрупованнями по заздалегідь розробленому плану, утаємничено з маскуванням або ліквідацією слідів злочину. Окремі небезпечні злочини, такі, як збут наркотиків, торгівля зброєю, отримання хабара вчиняються узгоджено, тобто за згодою усіх сторін, тому при їх вчиненні, в звичайному розумінні, немає потерпілих, які були б зацікавлені у встановленні істини, в розкритті злочину. Використання для їх розкриття таких традиційних процесуальних засобів, як допит потерпілих, свідків, підозрюваних, виявляється недостатнім.

В ряді злочинних проявів потерпілі можуть нічого не знати про

злочинців, наприклад, при вчиненні терористичного акту шляхом вибуху, коли постраждали зовсім сторонні люди, або ж знають, але мовчать зі страху перед злочинцями, або мовчать в силу своєї причетності до інших протиправних дій, як це може бути у справах по економічним злочинам. В такій ситуації оперативно-розшукова діяльність проводиться у взаємодії з процесуальними слідчими (розшуковими) діями, у якості негласних слідчих (розшукових) дій.

Безумовно, процесуальні дії слідчого, прокурора чи суду є основними, вони складають основу попереднього слідства і судового розгляду справи, а оперативно-розшукові заходи є допоміжними, забезпечуючими; але саме їх застосування може мати вирішальне значення для виявлення, розкриття, розслідування та припинення злочинних дій.

Наявність достатньої інформації про подібні криміногенні ситуації дає підстави оперативним підрозділам для проведення оперативно-розшукової діяльності.

Методи оперативно-розшукової діяльності дозволяють використовувати різноманітні оперативно-розшукові прийоми і засоби: візуальне спостереження, прослуховування телефонних розмов, контроль поштових відправлень, телеграфних і інших повідомлень, оперативне проникнення в злочинне середовище, застосовувати при цьому необхідні технічні засоби, підтримувати більш чи менш тривалий час контакти з підозрюваними, відстежувати і в певній мірі контролювати їх діяльність, збираючи необхідну додаткову інформацію про їх поведінку.

Заходи оперативно-розшукової діяльності при наявності достатньої інформації спрямовуються на виявлення часу, місця, способу та інших обставин вчинення злочину, встановлення винуватості звинуваченого у вчиненні злочину і мотивів злочину, обставин, що впливають на ступінь і характер відповідальності звинуваченого, характеру і розміру шкоди, завданої злочином.

При наявності достатньої інформації про осіб, які готують або вчинили злочин, оперативно-розшукові заходи направляються на встановлення

навмисних дій таких осіб щодо створення умов для здійснення злочину, пошуку і підбору засобів і знаряддя злочину, співучасників, визначення способу, місця й часу вчинення злочину, пошуку пособників, підбурювачів та осіб, які переховують злочинців, чи обіцяли схованку на випадок злочину.

Оперативно-розшукові заходи при наявності підстав, таких як постанови слідчого, прокурора чи рішення суду, звернення адміністрації установ відбування покарань, орієнтировок інших правоохоронних органів можуть здійснюватись відносно осіб, які переховуються від органів розслідування або ухиляються від відбування кримінального покарання за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів проти держави, прав і свобод людини, обвинувачених та підсудних, які ухилилися від слідства та суду, засуджених, які втекли з установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, осіб, які ухилилися від адміністративного нагляду та інше.

Певні оперативно-розшукові заходи, які здійснюються при наявності достатньої інформації про протиправні дії кримінального характеру можуть тимчасово обмежувати окремі конституційні права громадян.

До них відносяться:

- проникнення оперативного працівника в приміщення, транспортні засоби, на земельні ділянки;**
- контроль поштових відправлень, телеграфних і інших повідомлень, зняття інформації з технічних каналів зв'язку, застосовування інших технічних засобів отримання інформації;**
- контроль шляхом відбору за окремими ознаками телеграфно-поштових відправлень;**

Керівники оперативних підрозділів, здійснюючих контроль за оперативно-розшуковою діяльністю, прокурори при здійсненні нагляду за дотриманням законів при проведенні оперативно-розшукових заходів, судді при санкціонуванні оперативних заходів, мають приділяти особливу увагу обґрунтованості підстав для їх проведення.

3. Наявність достатньої інформації про осіб, які безвісно зникли

Підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності згідно ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» є **наявність достатньої інформації про осіб, які безвісно зникли.**

До таких осіб відносять тих, хто без видимих причин зник із свого звичного оточення, постійного місця проживання чи постійного місця роботи, стосовно яких в органи внутрішніх справ надійшли заяви чи повідомлення про зникнення і є підстави вважати, що вони стали жертвами злочину чи нещасного випадку. Такі заяви і повідомлення можуть надійти від родичів і близьких особи, яка зникла, від посадових осіб житлово-комунальних органів, адміністрацій установ, організацій, підприємств, де працювала чи навчалась безвісно зникла особа, від органів місцевої влади і місцевого самоврядування. Повідомлення про осіб, які безвісно зникли може бути отримано із засобів масової інформації, інформація про зникнення може міститися в матеріалах кримінального провадження чи отримана від особи, яка залучена до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності.

При отриманні інформації про особу, яка безвісно зникла, оперативні підрозділи вивчають обставини, що передували її зникненню, образ життя, зв'язки, поведінку в громадських місцях та в побуті, можливу причетність до протиправних дій чи можливу свідому втрату зв'язків із своїм оточенням та інші деталі, і тільки при наявності достатньої інформації про можливість вчинення злочину стосовно особи, яка зникла, виникають підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності. Особа, яка безвісно зникла може бути вбитою чи стати жертвою нещасного випадку із приховуванням тяжких наслідків, може бути викраденою для фізичної чи сексуальної експлуатації, захопленою в заручники з метою викупу чи виконання інших протиправних умов.

Застосування оперативно-розшукових заходів стосовно осіб, які безвісно зникли розпочинається, як правило, з оперативної перевірки, метою якої є забезпечити виявлення достовірності інформації про кримінальний характер зникнення і визначення подальшого розвитку оперативно-розшукової діяльності.

Оперативно-розшукові заходи можуть бути направлені на виявлення свідків, інформованих про зникнення розшукуваної безвісно зниклої особи, проведення опитування, фіксації показань у вигляді пояснень, технічних записів, оформлених у відповідності з нормами закону, використання таких показань при допитах та інших процесуальних діях, виявлення предметів і документів, які можуть бути доказами, проведення оперативно-розшукових заходів по їх дослідженню, збереженню і т.п., фіксацію фактичних даних про дії підозрюваних в процесі здійснення оперативного спостереження за ними.

Встановлення істини можливе тільки при поєднанні різних оперативно-розшукових заходів по перевірці інформації адекватно висунутим версіям зникнення. Характер оперативно-розшукових заходів залежить від конкретних обставин зникнення людини, її кримінальної характеристики, якщо вона причетна до вчинення протиправних дій, часу, способу і прийомів, застосованих підозрюваними для приховування свого злочину, його корисної мотивації, алібі, яке приготували особи, винні у зникненні людини.

Оперативно-розшукова діяльність при кримінальному зникненні людей вимагає певної спеціалізації оперативних працівників, тому в службі кримінального розшуку створюються спеціальні підрозділи по розшуку безвісно зниклих громадян.

4. Запити повноважних державних органів, установ, організацій про перевірку осіб

Згідно ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підставою для її проведення є запити повноважних державних органів, установ та організацій про перевірку осіб у зв'язку з їх допуском до державної, військової та службової таємниці.

Закон України «Про державну таємницю» визначає державну таємницю як вид таємної інформації, які охоплює відомості про галузі оборони, економіки, зовнішніх відносин, державної безпеки і охорони правопорядку, розголошення яких може причинити шкоду життєво важливим інтересам України і які визнані в порядку встановленому законом державною таємницею і підлягають охороні з боку держави.

Державний комітет України з питань державних таємниць встановлює ступінь таємності відповідної інформації, що визначає важливість такої інформації, можливу шкоду внаслідок її розповсюдження, заходи обмеження доступу до неї і рівень її охорони державою.

Безумовно, що особи, які допускаються до володіння таємною інформацією підлягають перевірці щодо їхніх особистих морально-психологічних та професійних якостей. Запити про таку перевірку до оперативних підрозділів можуть надсилати тільки державні органи, установи та організації уповноважені на такі звернення. Законодавство України про державну таємницю не поширюється на відносини, пов'язані з охороною комерційної чи банківської таємниці, іншої конфіденційної і таємної інформації, якщо остання одночасно не являється державною таємницею.

Інформація, яка може бути віднесена до державної таємниці визначається Верховною Радою України, Президентом України, Кабінетом Міністрів України Міністерствами і відомствами у відповідності до Закону України «Про державну таємницю».

До неї може бути віднесена інформація:

а) в сфері оборони – про зміст стратегічних і оперативних планів і інших

документів бойового управління, стратегічному і мобілізаційному розгортанню військ, про показники, які характеризують організацію, чисельність, дислокацію, бойову і мобілізаційну готовність, бойову і іншу військову підготовку, озброєння і матеріально-технічне забезпечення збройних сил України і інших військових формування України та інша важлива оборонна інформація;

б) в сфері економіки - про мобілізаційні плани і мобілізаційні потужності народного господарства, запасах і обсягах постачання стратегічних ресурсів сировина і матеріалів, розміщення і обсягах державних матеріальних резервів, державних запасах дорогоцінних металів, валюти, інших цінностей, операції пов'язані з виготовленням грошової маси, охороною її від підробки, обертанням, обміном і вилученням із обігу, а також інших особливих заходах фінансової діяльності держави;

в) в сфері зовнішніх відносин - про директиви, плани, вказівки делегаціям і посадовим особам по питанням зовнішньоекономічної і зовнішньої політичної діяльності України, про військове, науково-технічне, інше співробітництво України з іноземними державами, якщо розголошення відомостей про це буде причиняти шкоду інтересам України, про експорт і імпорт озброєнь, військової техніки, окремих стратегічних видів сировини і продукції;

г) в сфері державної безпеки і охорони правопорядку - про захист, плани, організацію, фінансування, матеріально-технічне забезпечення, засобах, методах, формах і результатах розвідувальної, контррозвідувальної і оперативно-розшукової діяльності, про осіб, які співпрацюють чи раніше співпрацювали на конфіденційній основі з органами, здійснюючими таку діяльність; про організацію і порядок охорони вищих органів законодавчої і виконавчої влади, державних банківських установ і вищих посадових осіб держави; про систему урядового зв'язку і спеціального зв'язку, про систему шифрів і роботи з ними, проведення наукових досліджень в області криптографії, про інші засоби форми і методи охорони державної таємниці.

Забороняється віднесення до державної таємниці будь-яких відомостей, якщо цим будуть порушуватись конституційні права і свободи людини і громадянина, будуть припинятись збитки здоров'ю і безпеці населення.

Виконуючи запити повноважних державних органів, установ та організацій про перевірку осіб у зв'язку з їх допуском державної, військової та службової таємниці, оперативні підрозділи встановлюють наявність підстав, які можуть бути приводом для відмови в наданні допуску до державної таємниці.

Допуск до державної таємниці не надається у випадках:

- відсутності у громадянина обґрунтованої необхідності в роботі з інформацією, яка складає державну таємницю;

- виявлення в процесі перевірки особи в зв'язку з допуском до державної таємниці фактів його сприяння протиправній діяльності органів іноземних державних і іноземних організацій або участі особи в об'єднаннях громадян, діяльність яких не підлягає легалізації, або заборонена в судовому порядку, чи не виконання ним обов'язків по збереженню державної таємниці, яка була довірена їй раніше;

- відмова громадянина взяти на себе зобов'язання по збереженню державної таємниці, яка буде йому довірена або відсутності його згоди на передбачені законодавством обмеження прав у зв'язку з допуском до державної таємниці;

- наявності у громадянина судимості за тяжкі злочини, не погашеної чи не знятої в установленому законом порядку;

- наявності у громадянина психічних захворювань, які можуть причинити збитки державній таємниці, у відповідності з переліком, затвердженим Міністерством охорони здоров'я і Державним комітетом з питань державної таємниці;

В наданні допуску може бути відмовлено і у випадках коли буде встановлена наявність особистих зв'язків громадянина з особами причетними до протиправної діяльності іноземних держав і іноземних організацій, якщо громадянин не припинив такі зв'язки після офіційного письмового

попередження, органами Служби безпеки України; повідомлення громадянином недостовірних відомостей про себе; постійного проживання за кордоном чи оформлення ним документів на виїзд для постійного проживання за кордоном.

Перевірки осіб у зв'язку з допуском до державної таємниці здійснюються органами Служби безпеки України в місячний термін в порядку встановленому Законом України «Про державну таємниці» і Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність».

В процесі перевірки виявляється наявність або відсутність обставин дозволених або забороняючих надання допуску до державної таємниці. Посадові особи, уповноважені приймати рішення про надання допуску до державної таємниці, зобов'язані повідомити громадянина в письмовій формі причини і підстави відмови в наданні допуску. Громадянин має право оскаржити таку відмову посадовій особі вищого рівня, якій підпорядкована та посадова особа, яка прийняла рішення про відмову в наданні допуску до державної таємниці. На випадок незадоволеності прийнятим рішенням по скарзі, громадянин має право оскарження протиправних дій посадових осіб в суді. Як бачимо, результати діяльності оперативних підрозділів по запитах державних органів в зв'язку з наданням допуску до державної, військової та службової таємниці можуть бути оцінені судом на їх відповідність закону. Раніш наданий допуск до державної таємниці може бути скасований при виникненні чи при виявленні підстав, які унеможливають такий допуск.

Оперативні підрозділи здійснюють оперативні заходи охорони державної таємниці в процесі розвідувальної, контррозвідувальної діяльності і оперативно-розшукової діяльності органами Служби безпеки України, оперативними підрозділами органів внутрішніх справ, охорони державного кордону, інших державних органів, яким право здійснення такої діяльності надано законодавством.

5. Потреба, в отриманні розвідувальної інформації в інтересах безпеки суспільства і держави

Одним із завдань оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про розвідувально-підбивну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави. Потреба в отриманні такої розвідувальної інформації є підставою для проведення оперативно-розшукової діяльності.

Суб'єктами оперативно-розшукової діяльності, метою якої є отримання розвідувальної інформації в інтересах безпеки суспільства і держави є розвідувальні органи, наділені таким правом відповідно до Закону України «Про розвідувальну діяльність», оперативні підрозділи Служби безпеки України, розвідувальні органи Міністерства оборони України, інші розвідувальні органи.

Розвідувальна діяльність – діяльність спеціальних органів державної влади, спрямована на захист національних інтересів України від зовнішніх загроз, сприяння формування і реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони.

Розвідувальна діяльність здійснюється з метою отримання розвідувальної інформації, тобто відомостей про реальні та потенційні можливості, плани, наміри і дії іноземних держав, організацій та окремих осіб, що загрожують національним інтересам України, а також про події і обставини, що стосуються національної безпеки і оборони.

Для пошуку і отримання розвідувальної інформації та забезпечення безпеки своїх співробітників розвідувальні органи використовують методи і засоби оперативно-розшукової діяльності у порядку визначеному у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про розвідувальну діяльність».

Згідно ст. 6 Закону України «Про розвідувальну діяльність» розвідувальну діяльність в інтересах національної безпеки України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та національних інтересів від зовнішніх загроз, в межах визначених законом повноважень, здійснюють розвідувальні органи:

- **Служби безпеки** – для забезпечення інтересів держави в політичній, економічній, військово-технічній, науково-технологічній, інформаційній та екологічній сферах;

- **Міністерства оборони України** – для визначення рівня воєнної загрози, забезпечення оборони і інтересів держави у сферах: воєнній, воєнно-політичній, воєнно-технічній, воєнно-економічній, інформаційній та екологічній;

- спеціально уповноваженого **органу виконавчої влади з питань захисту державного кордону України** - для забезпечення інтересів держави у сферах прикордонної та імміграційної політики, а також в інших сферах, що стосуються питань захисту державного кордону України та її суверенних прав у виключній (морській) економічній зоні та континентальному шельфі.

На розвідувальні органи України покладаються завдання:

- добування, аналітична обробка та надання, в законно установленому порядку, органам державної влади розвідувальної інформації;

- сприяння спеціальними заходами здійсненню державної політики України в економічній, політичній, воєнній, військово-технічній, екологічній та інформаційній сферах, зміцненню обороноздатності, екологічного, науково-технічного розвитку;

- забезпечення безпечного функціонування установ України за кордоном, безпеки співробітників цих установ та членів їх сімей у країні перебування, а також відрядження за кордон громадян України, які обізнані у відомостях, що становлять державну таємницю;

- участь у боротьбі з міжнародною організаційною злочинністю, в тому числі з тероризмом, незаконним обігом наркотичних засобів, незаконною

торгівлею зброєю і технологією її виготовлення, незаконною міграцією.

Ст. 24 Закону України «Про Службу безпеки України» визначає основні завдання служби безпеки України серед яких завдання - «здійснювати розвідувальну та інформаційно-аналітичну роботу в інтересах ефективного проведення органами державної влади та управління України внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішення проблем оборони, соціально-економічного будівництва, науково-технічного прогресу, екології та інших питань, пов'язаних із національною безпекою України».

Розвідувальна діяльність може носити стратегічний і тактичний характер. Термін «стратегічна розвідка» відображає довгостроковий характер розвідувально-пошукової роботи, підкреслюючи ту обставину, що лише тривалий детальний збір інформації, її аналіз і оцінка можуть забезпечити виконання складних завдань, передбачених оперативно-розшуковим законодавством.

Розвідувальна діяльність тактичного характеру передбачає виконання разових завдань, що не потребує тривалого часу і які не розраховані на перспективу повторення. Розподіл на стратегічну і тактичну розвідувальну діяльність і відповідно на стратегічну і тактичну розвідувальну інформацію обумовлюється метою і цілями, які використовуються для їх досягнення. Якщо стратегічна розвідувальна інформація стосується інтересів цілого суспільства і держави, то розвідувальна інформація тактичного характеру збирається для проведення конкретних акцій, запланованих оперативними підрозділами проби конкретних організацій і осіб.

Розвідувальна інформація може бути отримана і іншими суб'єктами оперативно-розшукової діяльності. Так, оперативні підрозділи Держкомкордону зобов'язані проводити збір інформації в інтересах забезпечення недоторканності державного кордону, забезпечення економічної безпеки, виявлення фактів підготовки різного роду ексцесів на кордоні,

пов'язаних з контрабандою зброї, наркотиків, незаконні міграції, провокування конфліктів і т.п.

Оперативну інформацію розвідувального характеру можуть отримати і оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, здійснюючи оперативно-розшукову діяльність стосовно транснаціональних організованих злочинних угруповань, злочинів в зовнішньоекономічній діяльності, незаконного ввезення зброї, наркотиків, нелегальної міграції. Інформація, що носить розвідувальний характер має бути передана до інших оперативних підрозділів, для яких збирання розвідувальної інформації відповідно до законодавства є головним завданням.